

DIYARBAKIR

CM 49

SOFU MEHMED PAŞA CAMİ'İ

AKF-SC-0-5

TM (1-68)

1

BİLİN Mİ YDR

SOFU MEHMED PAŞA CAMİİ, HERSEK

TB

TE (75) "Hersekte Sofu Mehmed Paşa Camii".
Meriç, s. 84.

TM
TM

"Camii şerifi Sofu Mehmed Paşa der
Hersek". Meriç, s. 26. (51)

SOFU MEHMED PAŞA CAMİ'İ, DIYARBAKIR

TM (64) "Âmidde Sofu Mehmed Paşa Camii — Medrese
der Van — Osman Paşa Türbesi — Makbul
Ayas Paşa Türbesi". Meriç, s. 27.

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ

REKTÖRLÜK

Herselteki Mehmed Paşa camii bu
olabilir mi? Mehmet Bey midir?
Tarihî tutuyor.

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ

REKTÖRLÜK

SOFU MEHMED PAŞA. X

(Bosna? - 1604) Kars muhafızı.

Rumeli, Halep, Erzurum Beylerbeyi.

(1571); Bosna (1584), Bağdat ve

Erzurum (1591), Diyarbakır, Anadolu

ve Şam (1595), ve tehran Bosna

valisi oldu (1601).

Mezdan Larousse, C. 8., s. 548.

Bâğdat Beylerbeyi 1548 - 1549.

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ

REKTÖRLÜK

SOFU MEHMED PAŞA.

(Bosna ? - 1604) Kars muhafızı,
Rumeli, Halep, Erzurum beylerbeyi
(1571); Proşna (1584), Bağdat ve
Erzurum (1591), Diyarbakır, Anadolu
ve Şam (1595) ve tekrar Proşna
valisi oldu (1601).

Meydan daroussé, C. B., s. 548.

Bağdad Beylerbeyi 1548-49

BOĞAZICI ÜNİVERSİTESİ

REKTÖRLÜK

SOFU MEHMED PAŞA

Dişarbakir Beylerbeyi 944-947 (1537/8-40/1)

B. Konyas, Dişarbakir Tarihi, c. III, s.

255

Bağdat Beylerbeyi 1548-49

(Ayes Paşa'dan sonra)

دیدى قندى سخش تاريخى

بيت منان و مقام الصالحين

Tarih beyti hesaben H. 960 (M. 1552) göstermektedir.

KARAGÖZ MEHMED BEY CAMİ'İ :

Şehrin en güzel camilerinden biri olup içten içe 14,00 × 14,00 ebadında, 8 pencerele kasnaklı, tek kubbeli, üçlü revaklı, tamamen kesme taştan yapılmış bir binadır. Son cemaat başlıkları istalaktitli, sütunları yekpare mermerdendir. Tak kapısı yanları istalaktitli ve bir mermer tarih levhasını da ihtiva eden çökertme, müselleş bir kitâbe altındadır (resim 56). Çok eski ve silik bir resminde bazı İstanbul camilerindeki gibi, ahşabdan ikinci bir son cemaat çatısı bulunduğu anlaşılıyor; bu ilâve saçağın ayakları ve kapısı halen de yerinde durmaktadır.

Minare kaideden itibaren on altı yüzlü başlayıp devam ettiğinden, küp kısmında badem yapmaya lüzum kalmamış, yalnız daralan satırlarla gövdeye geçilmiştir; bunların altında ufak kör hücreler vardır. Şerefesi üç sıra istalaktitli olduğu gibi minarenin heyet-i umumiyesi emsalsiz bir tenasübe malikdir (resim 57). Cami'in köşelerinde yarım küre alikalar dört sıra zarif istalaktitle müzeyyendir; minber mermerden ve oymalı silmeler, kitâbelerle müzeyyendir; kapısı kuvvetli bir tacla biter; külâhı gayet yüksek ve mütenasibdir. Dahilî kalemleri son zamanlarda yapılmıştır.

Evliya Çelebi cami'e Hacı Mehmed Bey cami'i ismini vermiş ve kitâbesini şöyle yazmıştır :

قد بنى هذا الجامع الشريف الاكرم فى عصر
سلطان الاعظم السلطان سليمان خان غازى عز
نصره دستور المكرم نظام العالم حضرت اخ الوزير
المعظم صاحب الخيرات والحسنات الحاجى محمد
بك قد وقع التحرير لتاريخه فى سنة خمس وستين
وتسعة 965 (1557)

Bu cami'in vakfiyesi H. 977 (M. 1569)

tarihlidir; bânisi 58 dükkânı bu cami'e vakfetmiştir ²⁵³.

DERVİŞ PAŞA CAMİ'İ :

Kesme taştan, kubbeli, şerefesi müzeyyen minareli güzel bir camidir. H. 1001 (M. 1592) Bosna valisi Mostarlı Derviş Paşa ²⁵⁴ tarafından yaptırılmıştır; kalemleri badanayla örtülmüştür ²⁵⁵.

HACI ALİ CAMİ'İ :

Çarşı içinde Ahmed Efendi çeşmesinin karşısında olan bu mescidin pek lâtif ve cami olmağa müstâid olduğunu Evliya bildiriyor. Kapı üzerindeki kitâbesi :

اول محمد مصطفى حقاك حبيبي سويلدى
اول كشى كه حق ايچون مسجد بناسن ايلدى
دى خلوص قلب ايله اسنان آنك تاريخى
بيك اون آلتى سنده ياپدى حاجى على مسجدى

H. 1016 (M. 1607).

DEFTERDAR CAMİ'İ :

Kitâbesi, Evliya'ya nazaran:

محمد نام دفتر دارعالى
اولوب ساعى خير و مانع حيف
دوشوب بر بي نظير و خوب تاريخ
ديدى اودمده هاتف منزل ضيف

mısra H. 1017 (M. 1608) i tutmaktadır.

Koski Mehmed Paşa Cami'i :
Köprüye yakın bir yerde ve nehrin

²⁵³ Karagöz Bey hakkında malûmatımız pek noksandır; Alija Nametak, *Karatozbeğ i nyegovo doba, Novi Behar Mec.*; C.VII, 1933, 36-41 de, halk arasında dolaşan rivâyetlere göre, civardaki Beyaz Ova'da doğmuş, İstanbul'a gidip mevki edinmiş, servet kazanmış kardeşi Hacı Mehmed Bey de onun parasıyla bu hayratı yapmıştır; aynı makalede Zagreb Yugoslav Akademisi 1184 numaradaki 1735 tarihli yazma bir mecmuada görülen kayda nazaran da Karagöz Bey, Hersek Sancak Beyi olan, H.960 (M.1552), Hadım Haydar Paşanın emriyle Mostar köprüsünün inşaatını H.965 (M.1557) de yaptırmıştır.

²⁵⁴ Sicil, II,329.

²⁵⁵ Glasnik, II,1951,S.394.

muhtelif tarihlerde tamamen yıkılmıştır.

Mostar câmilerinin bânileri arasında, en küçük zanaatçı ve tüccar olduğu gibi, Osmanlı Devleti'nin en yüksek mevkilerini işgal eden rical da mevcuttur. O devirde ilim ve edebiyât sahalarında, Bosna ve Hersek'teki diğer şehirlere tefevvük eden Mostar'da, münevver sınıfına mensup olan beş kişi de çeşitli eserler vakfetmiştir. Mostar vâkıfları arasında bir kadın da mevcuttur.

Bütün Mostar câmilere, yontulması ve üzerinde süslemeler yapılabilmesi için gayet müsait taşlardan inşa olunmuştur. Üç câmi kubbeli olup Türk mimarisinin şaheserlerinden addolunmaktadır. Diğer câmilerin ise basit çatıları vardır.

1. Karagöz Bey Câmii. Mostar şehrinde olduğu gibi, bütün Hersek bölgesinde de en monümantal bir câmidir. Bu câmi kubbeli olup bir sıra stalaktitlerle süslenmiş yüksek ve ince bir minaresi vardır. Câmii 965 (1557) yılında Zaim Mehmet Bey bin Ebu Saadet adında birinin inşa ettirdiği, kapısının üzerinde bulunan kitabeden anlaşılmaktadır.

Adı geçen Zaim Mehmet Bey'in menşei hakkında şimdilik emin bilgilere sahip değiliz. Rivayete göre, kendisi Mostar civârında bulunan Potok'ta dünyaya gelip burada da bir mescit yaptırmıştır. Zaim Mehmet Bey Mostar'da Karagöz lâkâbı ile tanınmıştır. Muhammed Bey, Hacı Yusuf ve Süleyman adında üç oğlu olduğu, vakıfnâmesinden anlaşılmaktadır. Câmi kitabesinde, bir vezirin kardeşi olduğu belirtilmektedir.

Zaim Mehmed Bey, câmiden başka bir mescit, üç mektep (Mostar, Konyits ve Potok'da), medrese, imaret, misafirhâne, üç köprü (Konyits, Buna üzerinde ve Luştitsa'da), dört han (Mostar, Konyits, Çiçevo ve Potok'ta), inşa ettirmiştir. Daha sonra bu vakfın geliriyle Blagay'da bir hamam yaptırmıştır.

Adı geçen eserlerin idaresi için Mostar çarşısında 42 dükkânı, Blato nahiyesine tâbi Kneşpolje köyünde altı değirmeni, iki çeltik değirmenini, iki tabakhâneyi, Buna suyu üzerinde bulunan bütün değirmenleri, Mostar'da biraz arazi ve nakit olarak 300 000 Osmanlı dirhemi vakfetmiştir. Bugün Karagöz Bey Câmii devletin himayesi altında bulunmaktadır³.

Câmi, 13.40×13.40 m. boyundadır.

2. Koski Mehmed Paşa Câmii. Mostar'ın en eski kısmındaki Malo (Küçük) Tepe adını taşıyan meşhûr Mostar pazarının 20 metre kadar güneyinde bulunmaktadır. Bu muhteşem ve kâgir câmi Neretva nehrinin kayaları üzerinde inşa olunmuştur. Minaresi ise beş metre kadar nehrin kenarına yakındır. Câmi kubbeli olup mimarî üslûp bakımından Karagöz Bey Câmii'ne benzemektedir; yalnız hiçbir tezyinata sahip değildir.

Bu câmi, Sadrazam Sokullu Lala Mehmed Paşa'nın 1604-1606 yılları arasında ruznamecisi bulunan ve 1605 de tımar defterdari olan Koski Mehmed Paşa yaptırmıştır⁴. Câmi, kapısının üstünde bulunan kitabeye göre 1027 (1617) yılında inşa olunmuştur. Mehmed Paşa'nın babasının adı Mustafa; Mahmud ve Ahmet adında da iki kardeşi olduğu vakıfnâmesinden anlaşılmaktadır. Mahmud o devirde Mostar'ın en tanınmış âlimlerinden biriydi.

Mehmed Paşa, câmi bitişiğinde bir de medrese yaptırmıştır. Bu eserlerin idaresi için

3. Aliya Nametak, Karacözbek i nyegovo doba /Karagöz Bey ve Devri/. —Novi Behar VII., Sarajevo 1933, s. 36-41. Mostar Evkaf idaresinde mahfûz bulunan Karagöz Bey vakıfnâmesinin orijinali, 977 yılı Ramazan ayının iptidasında (7. 11-16. II, 1570) yazılmıştır; Evliya Çelebi, adı geçen eser, s. 247. E. Çelebi, Karagöz Bey câmii kitabesinin bir kısmını Seyahatnâmesinde kaydetmiştir.

4. Dr. Safvet Bey Başagiç, Znameniti Hrvati, Boşnyatsi i Hertsegovtsi u turksok tsarevini /Türk İmparatorluğunda meşhur Hırvat, Boşnak ve Hersekîliler/, Zagreb 1931, s. 46.